

Poslání Michaelovo

Jedenáctá přednáška

Dornach, 14. prosince 1919

GA 194

Rudolf Steiner

Degenerace a úpadek naší kultury. Vypuknutí světové války v roce 1914.

Přirozenost myšlení a vůle v souvislosti s nutností svobody. Vstup duchovních sil do fyzického světa v souvislosti s odumírajícími silami hlavy a životními silami ostatního organismu. Vstup nadsmyslových sil Goetha do naší zemské kultury.

Chtěl bych dnes, přecházeje ještě více do všeobecného, povědět něco jako pokračování toho, co bylo řečeno včera a především. Z obou předcházejících úvah můžete také vyvodit, že duchovní věda, tak jak je zde míněna, má být zrozena z nejhlubších a nejvážnějších požadavků vývoje lidstva v naší době a pro nejbližší budoucnost. Často jsem připomínal, že se zde nejedná o takové ideály, které vycházejí ze subjektivity člověka, nýbrž o to, co lze vyčíst z duchovních vývojových dějin lidstva. A z těchto duchovních vývojových dějin lidstva lze opravdu vyčíst, že iniciační věda, tedy věda, která si své poznatky přináší z druhé strany prahu k duchovnímu světu, je pro další vývoj lidstva naprosto nutná. Proti všemu, co se dnes dá uplatňovat pro pravé poznání duchovního světa, vzpírají se však také ony mocnosti, které zastupují to, co je staré. A úsilí oněch lidí, v nichž do jisté míry žijí mocnosti onoho starého, musí být překonáno. Slovo o nutnosti přeměny učení a myšlení se vztahem k nejdůležitějším záležitostem vývoje lidstva musí být důkladně a vážně chápáno.

Proto vás prosím, abyste kladli důraz právě na to, že naše tendence musí směřovat k překonávání všeho sektářského, jež také ještě bují v anthroposofické mysli a opravdu vidět světový a lidský význam anthroposoficky orientované duchovní vědy.

Lidé dnes ještě dávno neprocitli ze spánku, do něhož byli přivedeni vývojem, který jsem vám již také vylíčil v určitých základech a který započal ve středu 15.století. Zajisté, co zde bylo vštípeno vývoji lidstva, zevní přírodní věda s jejími velkými triumfy, materialistické pojetí světové zákonitosti a tím právě dnes tak jasně vystupující mylné sociální ideje, to vše, co z této stránky uvedlo lidstvo ve spánek, to mocně působí dále.

A zdárný pokrok nebude možný, dokud lidstvo nebude z tohoto spánku vytrženo. Jen nezapomeňme, že poznání duchovna má mocné nepřátele ve všech, kdo především chtějí pokračovat ve všem, co jsou navyklí myslit, pokračovat prostě z pohodlnosti myšlení. Dá se říci: když se z této strany zvedá proti duchovní vědě, tak jak je zde míněna, nepřátelství a protivenství tím více, čím více se tato duchovní věda stává známější, pak by se na tyto překážky neměl brát ohled. Zajisté, byl by zcela možný názor, vůbec si nevšímat toho, co se takto pozvedá. Leč to by byla v naší dnešní době zcela nesprávná myšlenka; neboť také nenecháváme bez povšimnutí to, co třeba jakožto hmyz na nás útočí, nýbrž pokoušíme se sami ze sebe to odstranit; a někdy je to nutno odstranit ne zcela jemně. To je něco, o čem samozřejmě musí být rozhodováno případ od případu.

Tyto věci je třeba chápat také z nutnosti doby. Proto se musí přijmout s obzvláštním uspokojením, když se v této naší stále svízelnější době přece jen najdou lidé, kteří jsou uchvacováni onou silou vůle, která je nutná k zastupování naší věci. Leč bohužel je ještě příliš málo takových, kteří pronikají celou vážností toho, oč dnes ve vývoji člověka jde. Na jedné straně stojí ti, kdo - ne z nějakých duchovních příčin, nýbrž z pohodlnosti myšlení a z jiných ohledů - nechtějí se vymanit z toho, nač si za dlouhou dobu zvykli: na druhé straně musí stát ti, kteří se celou svou bytostí vzpírají tomu, co je zralé pro zánik. A nesmíme se domnívat, že ohled s tím, co je zralé pro zánik, smí být něčím, co nás dnes zadržuje. V posledních pěti až šesti letech se lidé naučili, jak se staré věci stávají absurdními. A ti, kdo se to ještě nenaučili, budou mít dost příležitosti naučit se tomu v blízké době. Leč musí v nás být oheň pro to, co jakožto nové musí být vloženo do vývoje lidstva.

Že vypukne silná nenávisť k anthroposoficky orientované duchovní vědě, která se zde v Evropě pěstuje již po dvě desetiletí, to se dalo předpokládat, to

mohl předpokládat každý, kdo věděl a ví, jak těsně je spojeno s mocnostmi, které je nutno vyvolat k pokroku lidstva v přítomnosti a v blízké budoucnosti, co zde je zváno anthroposoficky orientovanou duchovní vědou. Avšak s ospalostí, se smýšlením, které si chce připravit duchovními ideami a pojmy trochu slasti, nesmí se zaměřovat tato anthroposoficky orientovaná duchovní věda. Stojíme na začátku. Proti nám běsní boj ničivé vůle. Nikdy jsme se nechystali, pokud jsme chápali správný impuls naší duchovní vědy, postupovat agresivně. Avšak nesmíme opomenout to, co je nutné vůči agresivnosti, které bude z vnějšku stále více přibývat. Zde nesmíme ztrácet odvahu, zde nesmíme chtít postupovat s ospalostí. Nebude to pohodlné, včlenit pravdu do vývoje lidstva, a shovívavost opravdu není to, čím bychom se měli nechat vázat při určitých věcech. Neboť jsme dospěli tak daleko, o tom svědčí nedávné události při jedné přednášce profesora T... v Reutlingen. Když páni, kteří oficiálně zastupují křesťanství, nemohou již dále, tu jsou dokonce schopni prohlásit, jak to učinil městský farář v diskusi: zde se Kristus mýlí! - Samozřejmě, profesor T... se nemýlí! Ale když to, co říká profesor T... nesouhlasí s tím, co je zřejmým textem bible, pak se mýlí Kristus a ne profesor T...! Toto je však vůbec smýšlení, s kterým se dnes setkáváme, které lidé nechtějí vidět, protože vidět je nepohodlné. Bylo by vidět ve všech oborech, jen chtít je vidět!

Těm ale, kdo dovedou vidět souvislosti v životě, je také jasné, že evropské neštěstí posledních let, i když se zdánlivě odehrálo zevně, těsně souvisí s tím, co si lidé zvykli myslet a o čem lidé - promiňte ten poněkud triviální, banální výraz - o čem lidé tak rádi mluví: jak úžasně daleko jsme to přivedli ... a při tom si samou slastí olizují prsty.

Nutným však je toto: stát se vnitřně věcným. Vlivem novější kultury lidé ztratili věcnost. Všude se uplatňuje osobní prvek. A budou-li jednou psány dějiny posledních pěti až šesti let, tu se budou moci psát jen z duchovědných základů. Pak bude v těch

to kapitolách světových dějin mnoho napsáno o tom, jak úžasně mnoho osobního působilo ve světodějných událostech. Řekl jsem: bude nemožné mluvit o událostech posledních pěti až šesti let bez duchovědných základů. Postačí, naznačí-li jen to, co jsem zde naznačil již častěji. Z oněch třiceti až čtyřiceti mužů, kteří roku 1914 se na vedoucích, význačných místech zúčastnili toho, co - dnes se s oblibou mluví nejasně, poněvadž se tím snadno zakrývá pravda - se nazývá vypuknutím světové války: nebylo to ani vypuknutí, bylo to něco zcela jiného; nebyla to ani světová válka: bylo to něco zcela jiného, co ještě dlouho není u konce ... z oněch třiceti až čtyřiceti tehdy zúčastněných lidí

byl velký počet ne zcela při smyslech, neměl všechny síly duše a ducha pohromadě. Kde ale je vědomí zakaleno, tam jsou brány, kde ahrimanské mocnosti mají zvlášť snadný přístup k tomu, co je lidským rozhodováním, lidským chtěním.

Ahrimanské mocnosti podstatně spolupůsobily na začátku událostí, odehrávajících se v roce 1914. Hleďte, již dnes, jen kdyby lidé chtěli, dalo by se z ryze zevního sledování věci vyvodit, jak je nutné včlenit do vývoje lidstva duchovní poznání. Jak vzdálení však jsou lidé při navyklém myšlení, cítění a chtění pohlížet na tyto věci s celou vážností! To je skutečnost na jedné straně - a ještě více blízcí se skutečnost, že doba je zralá, aby vystoupili lidé, kteří mohou přinést vhodnou, schopnou duši vstříc tomu, co z duchovních impulsů vniká od poslední třetiny 19. století do našeho fyzického světa. Vedle toho, že jsme vpluli do materialistické doby, je zde jiná skutečnost, že brány, které vedou z duchovního světa ke světu našemu, jsou od poslední třetiny 19. století otevřeny a že lidé, kteří přinesou vstříc těmto duchovním impulsům svoji otevřenou duši, své otevřené vědomí, mohou mít vztahy k duchovnímu světu. Zajisté, počet těch, do jejichž vědomí působí duchovní svět, je snad nepatrný. Je zde ale skutečnost, že duchovní svět působí do mnohého lidského nitra. A můžeme říci: následujících 10, 20, 30 let, až ke středu století, budou taková, v nichž vždy více a více lidí se naučí tiše naslouchat svému nitru, aby toto nitro nastavili impulsům duchovního světa, usilujícím vniknout dovnitř.

Ti lidé, kteří dnes přijímají takové impulsy z duchovního světa, kteří znají pravdy a poznatky, které musí vniknout do vývoje lidstva, ti vědí toto: nebude-li takovými lidmi oplodněno touto iniciační vědou to, co zveze přírodním poznáním, zejména to, co zveze uměním, pak půjde lidstvo vstříc rychlému, strašlivému zániku. Necht' se ještě tři desetiletí učí tak, jako se učí na našich vysokých školách, necht' se ještě 30 let myslet o sociálních záležitostech tak, jak se myslí dnes, pak zde máte po 30 letech zpustošenou Evropu. Můžete vytyčit v tom či onom oboru sebe více ideálů, můžete mluvit až do obolavění úst o jednotlivých požadavcích, vycházejících z té či oné skupiny lidí, můžete mluvit o víře, že se sebevíce naléhavými požadavky dá něco učinit pro budoucnost lidstva - všechno bude marné, nenastane-li přeměna ze základu lidských duší; z myšlení o vztahu tohoto světa ke světu duchovnímu. Nedojde-li zde k přeměně vyučování, nedojde-li zde k přeměně myšlení, pak v Evropě nastane morální potopa!

Jedná se právě o to, abychom nahlédli, co by to vlastně znamenalo, kdyby určitý počet lidí, kteří nahlíží do vědění o oné straně prahu, museli poznat:

zmatek, materialistické sklony, sociální omyly pokračují - a lidé nechtějí přeměnit nauky a myšlení ... a kdyby těchto málo osob, vlastnicích iniciační vědu, muselo vidět, jak lidstvo upadá z prosté pohodlnosti v myšlení a cítění! Ale nelze se oddávat klamům v tom, kolik popudů k takovému stavu věcí v tak zvaném civilizovaném světě dnes vládne! Mnoho popudů zde vládne.

Neboť není vlastně přirozené očekávat, že dnešní lidstvo ve své pýše odmítne všechno, co přichází z iniciační vědy? Lidstvo je přece tak nesmírně chytré v každém svém individuu! Lidstvo je tak nakloněno vysmívat se všemu, čeho se dá dosáhnout jen prací na pokroku vlastní duše! Lidstvo přece věří, že ví vše, aniž by se něčemu učilo! Ani přírodní, ani sociální problémy dnešní doby nedají se řešit bez oplodnění lidského myšlení, cítění a chtění z duchovního světa. Pro mnohé lidi je dnes přímo fantasií, mluví-li se o této iniciační vědě, mluví-li se o něčem jako o prahu duchovního světa. Je správné, dnes nemůže každý překročit práh duchovního světa. Ale vlastně nikomu není zabraňováno uznat pravdu toho, co říkají ti, kteří práh duchovního světa překročili. Není správné, říká-li se vždy znovu z té či oné strany: jak mám uznat správnost toho, co ten či onen přednáší jakožto iniciační vědu, když sám nemohu nahlédnout do duchovního světa! To je nesprávné. Zdravý lidský rozum, který se nenechá vést mylnými přírodními nebo sociálními idejemi dneška, může sám ze sebe rozhodovat, zda je pravdivé to, co někdo řekne. Někdo mluví o duchovních světech: zde je nutno vzít všechno v úvahu ... způsob, jak se mluví, vážnost, s jakou se věci pojímají, logiku, která se rozvíjí atd. potom lze si osvojit úsudek, zda je to, co je zvěstí o duchovním světě, šarlatánstvím nebo má-li to nějaký fond. To může rozhodnout každý a u nikoho není překážka, aby oplodnil v přírodním a sociálním myšlení to, co se přináší ze zdrojů duchovního života těmi, kdo jsou oprávněni mluvit o principu iniciace.

Síly vývoje lidstva, které člověka nevědomě vedly, takže mohl postupovat kupředu, jsou vyčerpány a zcela se vyčerpají až ke středu století - přibližně řečeno. Z hlubin duší musí být vyneseny nové síly. A člověk musí nahlédnout, jak v hlubinách své duše je spojen s kořeny duchovního života.

Překročení prahu nemůže dnes ovšem dokázat každý. Neboť člověk si během posledních století zvykl pohlížet na všechno, co před něj předstupuje tak, že se to odehrává v čase. Ale první zkušeností na oné straně prahu je, že existuje svět, v němž čas, jak jej pojímáme, nemá žádného významu. Je nutno zbavit se představy času. Proto je tak užitečné, když lidé, kteří se chtějí připravovat k chápání duchovních světů, začnou alespoň zpětným představováním - řekněme drama, které zevně začíná prvním a pokračuje k

pátému jednání - představovat si od konce až k začátku prvního dějství; ne představovat si melodii tak, jak je hrána, nýbrž představovat si a pociťovat tóny zpětně; nepředstavovat si zážitky celého dne od rána do večera, nýbrž zpětně od večera do rána. Ve všedním životě jsme zvyklí představovat si věci tak, že po prvním následuje druhé, po druhém třetí, po třetím čtvrté atd. a myslíme vždy tak, že naše myšlení je obrazem zevního dění. Začněme jednou myslet tak, že myslíme zezadu kupředu, pociťovat zezadu kupředu; k tomu se musíme vnitřně přinutit a toto přinucení je dobré, neboť nás pudí ven ze všedního smyslového světa. Čas probíhá od jedné, dvou, tří, čtyř atd. v tomto směru.

Myslíme-li opačně, místo od rána do večera, od večera do rána, tu myslíme proti času. Rušíme čas.

Dokážeme-li pokračovat v takovém myšlení také tak, že myslíme ve svém životě nazpět tak daleko, jak daleko až dospějeme, pak jsme získali velmi mnoho. Neboť kdo se vymaní z času, nemůže proniknout do duchovního světa.

Pravíme, že člověk pozůstává z těla fyzického, éterného, astrálního a z Já. Pro fyzický svět, pro smyslový svět přichází především v úvahu jen tělo fyzické a éterné. Eterné tělo má ještě pozemské dění v čase; astrální tělo dá se nalézt teprve tehdy, vymaníme-li se z času. Fyzické tělo je v prostoru; Já, právě Já dá se nalézt teprve tehdy, vymaníme-li se z prostoru. Neboť svět, v němž se nachází právě Já, je bez prostoru.

K prvním zážitkům přináleží tedy dvojí: že se vymaníme z času a že se vymaníme z prostoru, překročíme-li práh duchovního světa. Často jsem dříve poukazoval na leccos, co může vést k nehmotným představám tím, že jsem vás upozorňoval na dimenze, - ne tak dětinsky, jak často mluví spiritisté o čtyř-dimenzionálním prostoru a podobně, nýbrž vážněji. Uvažte však, co ztrácíte ze všeho toho, co nazýváte obsahem svého vědomí, nenacházíte-li se již více v prostoru a čase! Váš život je zcela přizpůsoben prostoru a času. Přicházíte do světa, jemuž přizpůsobení nejste: nepřizpůsobenou světu znamená pocit bolesti, pocit utrpení. Takže bez překonání bolesti a utrpení nelze zpočátku vniknout do duchovního světa. Lidé si to neuvědomují nebo se bojí duchovního světa, protože nechtějí vstoupit do bezednosti světa, v němž není prostoru a času.

Vyvolám-li před vaše duchovní oko opět jen tuto první zkušenost prožitku na oné straně prahu, tu si živě uvědomíte, že dnes je jen v málo lidech vnitřně silná odvaha, vydat se také zkušenostně do toho, co je jistou měrou bezednosti a bezčasovostí. Avšak určití lidé jsou svým osudem zavázáni přestoupit práh. A

bez moudrosti, která se dá přenést z oné strany prahu, nelze dospět dále. Z toho cítíte, co je nutné. Nutné je, aby se v budoucnu zvětšilo, co se dá nazvat - důvěrou člověka k člověku: byla by to sociální ctnost, sociální základní ctnost. V naší době sociálních požadavků je této ctnosti pramálo, neboť lidé požadují, aby se žilo pro společenství, ale nikdo nedůvěřuje druhému. V naší době sociálních požadavků panují ty nejnesociálnější instinkty. Aby všeobecná výchova lidstva postoupila kupředu, bude nutno, aby duchovní lidé vrostli do duchovního světa, bude nutno, aby těm, kdož právem smí mluvit o iniciační vědě, se důvěřovalo, - ne důvěra ze slepé víry v autoritu, nýbrž ze zdravého lidského rozumu. Neboť vždy se dá uznat, co je přinášeno jakožto zvěst z oné strany prahu, jen když opravdu užijeme zdravého lidského rozumu. A zde je nutno vždy, pohlížíme-li na zdravý lidský rozum z jedné strany, opět obracet zrak vstříc tomu, s čím se dnes setkáváme. I když neříkají všichni lidé tak zjevně: „Zde se Kristus mýlí“ ... ale takto lidé mluví, taková je logika dnešního života. A přicházejí-li pak lidé a říkají: nedovedete dělat rozdíl mezi tím, co je zvěstováno z duchovních světů a vnitřní logikou a tím, co říkají univerzitní profesori ... pak tu právě není zdravý lidský rozum, nebo alespoň vůle ke zdravému lidskému rozumu. Lze přece snadno říci ze svého zdravého lidského rozumu: řekne-li někdo „zde se Kristus mýlí“ ... pak z tohoto hlediska nelze s ním již více počítat!

Ztratili jsme pravou vědu o duši. Již jí více nemáme. A také ve veřejných přednáškách, posledně opět v Basileji (10.11.1919 „Duch jakožto vůdce smyslovým a nadsmyslovým světem“ - Der Geist als Führer durch die Sinnes- und die ühersinnliche Welt) a na jiných místech jsem poukazoval na to, proč jsme ztratili vědu o duši. Věda o duchu stala se na příklad katolické církvi nepohodlnou již v 9. století; zmínil jsem se o tom častěji. Proto byl, jak jsem již častěji rozvedl, na 8. všeobecném ekumenickém koncilu v Cařihradě roku 869, duch odstraněn. Tehdy bylo vyhlášeno dogma, že člověk si nesmí myslet, je-li správným křesťanem, že pozůstává z těla, duše a ducha, nýbrž pouze z těla a duše a že duše má pouze duchovní vlastnosti. Dnes tomu ještě učí psychologie; domnívá se, že tomu tak učí z nepředpojaté vědy, opakuje ale jen dogma z roku 869. Avšak i se vztahem ke všemu, co má ukazovat na duši, bylo monopolizováno ve formě víry, ve formě vyznání, ve formě dogma skrze církev. Všechno, co má být z člověka poznáním duševna, bylo monopolizováno společenstvími různých vyznání. A vlastnímu poznání, svobodnému poznání byla přenechána pouze zevní příroda. Není divu, že dnes nemáme žádné duševní vědy. Neboť světská učenost se právě věnovala jen vědě o přírodě,

když věda o duši byla monopolizována a věda o duchu odstraněna. Nemáme vědy o duši. Opíráme-li se o to, co je dnes tón udávající vědou, tu nelze pokročit dále. Neboť opíráme-li se o to, co je dnes psychologii slova (o mnoho více není), tu nemůžeme dospět ku pravému porozumění toho, co v duši vládne. Je vám známo z mé úvahy, kterou jsem podal v knize „Jak dosáhneme poznání vyšších světů?“, že při překročení prahu k duchovnímu světu rozestoupí se ve vědomí myšlení, cítění a chtění. V obyčejném dnešním běžném vědomí tvoří myšlení, cítění a chtění jakýsi chaos; jsou do sebe navrstvený. V okamžiku, kdy je překročen práh k duchovnímu světu, v okamžiku, kdy se jen chystáme zkušennostně získat iniciační vědu, stanou se ve vědomí myšlení, cítění a chtění samostatnými mocnostmi. Zde je poznáme, zde teprve opravdu dokážeme rozlišovat myšlení od cítění a od chtění.

Zejména se naučíme rozlišovat myšlení od chtění. Myšlení, které v nás jakožto lidech vládne, nepojímáme-li je dle jeho obsahu, nýbrž pojmáme-li je vzhledem k jeho silové přirozenosti, pojmáme-li tedy sílu myšlení v nás, pak je právě to, co je silou myšlení, něco jako pronikání toho, co jsme zažili před zrozením, případně před početím v duchovních světech. A bytost vůle v člověku je něčím embryonálním, něčím zárodečným, co k plnému rozvoji dochází teprve post mortem, po smrti. Takže můžeme říci: je-li toto lidský běh života mezi zrozením a smrtí, tu je uvnitř lidského běhu života myšlení, tak jak v člověku žije, jen zdáním, neboť jeho pravá přirozenost spočívá před narozením, případně před početím: a to, co je chtěním, to je pouze zárodkem, neboť to, co se z tohoto zárodku vyvine, to se vyvine teprve po smrti.

V základě rozdílnými jsou v lidské přirozenosti myšlení a chtění. Přejde-li nyní někdo se současnou logikou, která všechno pěkně ukládá do přihrádek, která ráda vytváří systémy, tu řekne: bylo nám dnes řečeno, že myšlení je síla, která působí ze života před zrozením; chtění že je síla, která poukazuje do života po smrti. Nyní bylo myšlení a chtění definováno, definicí pěkně rozloupnuto. Leč definicemi není nic dáno. Obvykle nepostřehujeme nedostatečnost každé definice. Jsou přece mnohé definice, zvláště takové, které platí jakožto vědecké, vyjímající se velmi chytře; leč všechny mají někde nějaký háček, který připomíná onu definici, která byla jednou dána ve starém Řecku na otázku: co je člověk? ... člověk je dvounohou bytostí, která nemá peří ... načež příští den přinesl jeden žák oškubaného kohouta a řekl: toto je člověk, neboť toto je dvounohá bytost, která nemá peří. - Předtím ho velmi důkladně oškubal. Tak jednoduché ovšem věci nejsou, že by se s nimi dalo obyčejným nástrojem intelektu takto zacházet. Neboť, hleďte, dá se zcela pěkně říci : o

tom, co zakoušíme jakožto myšlení, musíme tvrdit, že má svou skutečnou podstatu před zrozením a do nás působí jen něco jako zrcadlový obraz myšlení ... zde spočívá určitá potíže. Ale při nepatrné námaze myšlení ji překonáte.

Je-li zde zrcadlo a zde nějaký předmět, třeba svíce, pak je zde zrcadlový obraz: obraz od předmětu můžeme rozlišit, nezaměňte jej. Když nějakým způsobem - třeba stínítkem - svíci zakryjete, pak uvidíte v zrcadle pouze obraz ... obraz bude činit vše, co činí svíce; z obrazu můžete vyčistit vše, co činí svíce. Jste navyklí myslet prostorově, proto si snadno můžete představit, jak se chová obraz ke skutečnosti svíce. Ale to, co je v nás jakožto síla myšlení, je jako síla zrcadlovým obrazem a skutečnost spočívá před zrozením. Reálná síla, jejíhož obrazu v tomto životě užíváme, spočívá před zrozením. Je tudíž zásadou lidského vědomí, které vyplývá, pohlížíme-li na vlastní vědomí: myslím, tedy *nejsem*. Cogito ergo *non* sum! To je to zásadní, co musíme pochopit: že v myšlení vládne obrazná přirozenost a že síla myšlení spočívá před zrozením. Novější vývoj začal tím, že postavil opak jakožto základní zásadu filosofie: cogito ergo sum, což jest nesmyslem. Vidíte, jak novější lidstvo musí projít svojí zkouškou. Jsme ale na rozhraní. Musíme se naučit přeměnit své myšlení o základech duševního života.

Tím bychom přivedli myšlení určitým způsobem nazpět k jeho podstatě a něco podobného můžeme nyní tvrdit o chtění. Chtění nelze pojímat jako obraz, zrcadlový obraz, nýbrž jako zárodek a dokončení se vztahem k síle vůle mezi zrozením a smrtí - a to, co se z toho stane po smrti. Toto zařízení, že z myšlení máme obraz, z chtění zárodek, to jediné nám umožňuje svobodu mezi

zrozením a smrtí. Dočtete se o tom v mých knihách „O duševních záhadách“, „O záhadě člověka“ (Von Seelenrätseln - Vom Menschenrätsel) a také v druhém vydání mé „Filosofie svobody“, kde jsou tyto věci projednány také filosoficky.

Nyní ale přichází cosi zvláštního, z čeho seznáte, jak nedostačujícím je pohodlné všední myšlení k rozpoznání skutečnosti. Postihli jsme podstatu myšlení. Když ale tuto podstatu myšlení v sobě postihneme, tu si musíme současně říci: toto myšlení není pouze myšlení, nýbrž v tomto myšlení je také síla chtění. S toužou vnitřní podstatou, již myslíme, současně chceme. Je to jen především myšlení, jako spodní tón má to chtění; stejně tak má však naše chtění jako spodní tón myšlení. Ve skutečnosti máme v sobě dvojí: něco, co je především myšlením, co ale má jako spodní tón chtění; něco, co je především chtěním, co ale má jako spodní tón myšlení. Pozorujete-li skutečnost, tu nedospějete k čistým pojmům, které můžete v přihrádkách rozdělit do systémů, nýbrž jedno je vždy současně v určitém smyslu to druhé. Teprve pronikneme-li tyto věci, dospějeme k názoru o určitých souvislostech člověka se světy, které spočívají mimo ty, které vidíme svýma očima a slyšíme svýma ušima, v nichž však nespočívá o nic méně, než v tomto světě smyslů. Nemůžeme říci, že nám po světech mimo svět smyslový nic není; nacházíme se v jejich středu. Musí nám být jasné, že chodíme-li po této zemi, chodíme právě tak jako smyslovým vzduchem duchovními světy.

Vztahy k duchovním světům - pravím - vyplynou, nahlédneme-li do těchto jemností lidského duševního života. Tím, co je převážně myšlením a co má jen jako spodní tón chtění, souvisíme s určitým druhem duchovního bytí duchovních světů. A opět s jiným druhem duchovních světů souvisíme tím, co je více chtěním a méně myšlením. To již má svůj hlubší význam. Neboť co takto shledáváme, to se odráží v lidském životě; a rozdíly, které jsou ve světě, pocházejí z toho, že vždy jedna nebo druhá síla lidské přirozenosti se více vyvinula na tu neb onu stranu. Síly, spočívající ve chtění, které má jako spodní tón myšlení, ty se na příklad v nejeminentnějším smyslu vyvinuly v kultuře starohebrejské. A ony síly lidské duševní podstaty, spočívající převážně v myšlení, které má jako spodní tón chtění, ty se vyvinuly v tom, co nazýváme starou pohanskou kulturou. A v přítomné době běží oba tyto proudy vedle sebe. V přítomné době se v civilizovaném světě prolíná jeden proud, který je pokračováním starého pohanství, v přírodním názoru, a druhý názor, který je pokračováním starého hebrejství, máme v sociálním názoru přítomnosti, v našich etických, v našich náboženských pojmech.

A v každém jednotlivém člověku žije dnes tento dualismus. Na jedné straně člověk pohansky uctívá přírodu, na druhé straně - aniž nachází správný přírodní základ, leda že předvádí zvyklosti myšlení do tak zvané sociální vědy nebo sociologie - přemýšlí o sociálním, dokonce o etickém životě. A když pak filosofuje, tu praví: v jednom oboru nalézá svobodu, v druhém oboru nalézá přírodní nutnost, nu - a pak se vpraví do jakéhosi přízraku mezi svobodou a přírodní nutností, mezi nimiž není most, a podobně, a vzniká nesmírný zmatek.

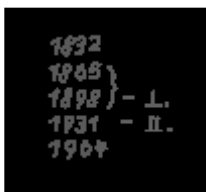
Ale tento zmatek je v mnoha vztazích obsahem dnešního života, obsahem dnešního zanikajícího života. Neboť co schází v tomto našem dnešním životě? Máme přírodní názor: ten je pouze pokračováním starého pohanství; máme morální, sociální názor: ten je pouze pokračováním Starého zákona. Křesťanství bylo epizodou, která byla z počátku chápána historicky, která ale dnes takřka propadla sítem lidské kultury. V základu vzato křesťanství zde není. Neboť u lidí, kteří často mluví o Kristu, můžete to udělat tak, jak jsem vám to doporučil s Harnackovu „Podstatou křesťanství“. V „Podstatě křesťanství“ od Adolfa Harnacka můžete všude, kde píše „Kristus“, slovo „Kristus“ přeškrtnout a vepsat tam „Bůh Otec“, nebo můžete tam dosadit pouhého panteistického „Boha“ a podobně: v základě vzato bude podstatně vše souhlasit. A kde to nesouhlasí, tam pronáší nesmysl, predikáty, které nenáleží k subjektům.

Všechny tyto věci je dnes nutno povědět; neboť zde je nutno poznat ze základu, co musí být obsahem budoucího vědomí. Hleďte, právě tak mluví dnešní nauka o vývoji o tom, že dnešní člověk se vyvinul z nižších bytostí atd., tyto nižší bytosti se vyvinuly až k němu. Zajisté, stačí, přečtete-li si moji „Tajnou vědu“ a uvidíte, že z jedné strany musíme o tom hovořit i my. Ale věc se má tak, že vezmeme-li v úvahu lidskou hlavu, tu se tato lidská hlava, jak ji dnes nosíme na ramenou, nachází již opět ve vývoji sestupném. Měl-li by celý náš organismus - prosím aby mi nyní bylo dobře rozuměno - měl-li by celý náš lidský organismus tutéž organizaci jako naše hlava, tu bychom museli stále umírat. Žijeme jen tím, co je v našem ostatním organismu jakožto životní síla a co je stále posíláno vzhůru do hlavy. Síly, skrze něž nakonec umíráme, vládnu v naší hlavě, - jsou uvnitř naší hlavy. Hlava je neustále odumírající bytostí; nachází se ve zpětném vývoji. Proto také může se v hlavě vyvíjet prvek duševně-duchovní. Neboť představíte-li si hlavu schematicky, tu si musíte představit, že její vzestupný vývoj přešel do vývoje zpětného; zde je prázdnota.

A do prázdnoty, do toho, co je stále rozrušováno, vstupuje duše a duch. Je tomu tak doslova: skrze svou hlavu nosíme duši a ducha z toho důvodu, že naše hlava se již nachází v odumírajícím vývoji. To znamená, že ve své hlavě

neustále umíráme. A spodní tón chtění, vlastní našemu myšlení, spočívá v naší hlavě; ale tento spodní tón chtění je stále trvajícím popudem, stále trvajícím impulsem k umírání, k překonávání hmoty.

Když nyní skutečně zemřeme, tu nastává ono chtění. A tím, že je naše tělo předáno zemi, pokračuje celým naším tělem, již fyzicky, v pozemském těle to, co se odehrává až do naší smrti od našeho zrození v naší hlavě. Svou hlavu nosíte na svých ramenou, milí přátelé, v ní sejí samotnou odehrává pochod - je jen stále osvěžován a omezován tím, co z ostatního organismu působí vzhůru - který se pak odehrává, když jste ohněm nebo rozkladem předání zemi. Zde pokračuje totéž, co činíte mezi zrozením a smrtí uvnitř své kůže. To pokračuje v zemi: země myslí dle téhož principu, jako myslíte svou lidskou hlavou, tím, že se v ní rozložíte, že jsou do země vkládány mrtvolky. Když procházíme branou smrti, vnášíme naší rozkládající se mrtvolou do fyzické země pochod, který jinak konfiskujeme pro sebe během našeho života mezi zrozením a smrtí. To je pravda přírodní vědy. Takové pravdy musí lidé v budoucnu znát. Dnešní přírodní věda je vzhledem k těmto věcem dětinstvím, neboť nedospívá k tomu, aby o těchto věcech uvažovala, o těchto věcech bádala.

A naopak: to, co máme ve své hlavě jakožto rozrušující vývoj, to je přece pokračováním toho, co bylo před zrozením, případně před početím. Rozrušování začíná teprve naším zrodem, neboť teprve tehdy dostáváme hlavu - před tím to nebylo žádné rozrušování. Nyní se vskutku dotýkáme mimořádně důležitého tajemství světového bytí. To co žije v naší hlavě, čímž vstupujeme ve vztah k jiným lidem, k zevní přírodě, to je pokračováním toho, co se odehrává v duchovním světě, než vstoupíme do fyzického těla. Když to důkladně prohlédneme, pak dospějeme k uznání toho, jak působí síly z duchovních světů do tohoto fyzického světa. Nejnázomějším je, nepohlížíme-li na tyto věci abstraktně, nýbrž konkrétně.

Příklad: Goethe zemřel roku 1832. Věk, náležející první generaci po jeho smrti, až do roku 1865, nebyl takovým, že by do něj působilo mnoho sil z jeho ducha. Volím příklad - samozřejmě působí také síly jiných lidí, je to jen

reprezentativní příklad. Tedy až do roku 1865 byl by ten, kdo by soustředil pozornost na Goethovu duši, málo pozoroval z působení jeho sil Potom, po prvních 33 letech, nastává již to, co z něj působí z duchovních světů do našeho zemského vývoje. A bylo to stále silnější a silnější až do roku 1898. Sledujeme-li to pak dále, za tento věk, tu se dá říci: první údobí působení nadsmyslových sil Goethových do naší pozemské kultury je tedy v letech 1865-1898 (jak již bylo řečeno, až do roku 1865 bylo to bezvýznamné, potom to začíná); po 33 letech máme pak roku 1931 uplynutí dalšího údobí - to by bylo údobí druhé. A roku 1964 máme pak uplynutí údobí třetího.

Můžeme říci, že na takovém příkladě dá se naučit tomu, jak již poměrně brzy po průchodu člověka branou smrti spolupůsobí síly, které pak vyvíjí v tom, co se zde na zemi děje. Musíme jen vědět, jak tyto síly působí. Kdo pracuje duchovně, to znamená skutečně spirituálně, ten ví, jak v silách, s nimiž pracuje, spolupůsobí síly duchovních světů. A řekl-li jsem předevčírem, že uprostřed tohoto století je důležitá doba, pak se to stalo jako u tohoto příkladu na základě takového pozorování, z něhož lze vidět, jak síly z duchovních světů působí do světa fyzického.

Tento střed století spadá ale do stejné doby s uplynutím oné doby, v níž síly ze středu 15. století, které určitou měrou zůstaly atavistický pozadu, vcházejí do nejhoršího úpadku. A lidstvo musí se od středu tohoto století rozhodnout věnovat pozornost duchovnu. Dnes potkáváme stále ještě mnoho lidí, kteří říkají: proč vlastně přichází to neštěstí? Proč bohové nepomáhají? - Nacházíme se v epoše vývoje lidstva, kdy bohové pomohou ihned, jakmile jim lidé přijdou vstříc, ale kdy bohové jsou dle svých zákonů odkázáni na to, pracovat se svobodnými lidmi a ne s loutkami.

A zde jsem opět dospěl k bodu, na který jsem poukázal včera. Když, řekněme, poznávající člověk ještě řecké doby, ba doby až do středu 15. století, poukázal na fenomény, na zjevy zrození a smrti člověka, tu mohl poukázat na svět bohů, poukázat, jak je z božských světů tkán osud člověka zrozením a smrtí. Dnes musíme mluvit jinak; dnes musíme mluvit tak, že člověku je osud určen jeho předcházejícími životy pozemskými; a způsobem, jak je tím určen, vytváří síly, dle nichž se mu mohou přiblížit božské světy. Musíme se učit myslet opačně vzhledem k poměru člověka k božsky-duchovním světům: musíme se učit v *člověku* hledat zdroj, z něhož se vyvíjejí síly, jimiž se mohou člověku přiblížit ty neb ony božské síly. Dospěli jsme k této důležité době našeho zemského vývoje. A to, co se děje zevně, to je dnes nutno chápat jako výraz vnitřního dění, které lze chápat pouze z hlediska duchovědného nazírání. Hled'te, každý

člověk má dnes možnost - řekl bych - pozorovat nejkrajnější události doby. Bylo přece mnoho lidí zavražděno v posledních čtyřech až pěti letech; nejméně 10 až 20 milionů v civilizovaném světě, pravděpodobně více, 3x tolik bylo v různých zemích naděláno mrzáků ... naše civilizace to opravdu přivedla nesmírně daleko! Leč to bude nutno postupně poznávat jakožto vyústění; a zdroj bude nutno hledat u toho, co se děje při onom vzpírání se duchovnímu světu, usilujícími vniknout dovnitř, který chce lidskou bytost nést do budoucnosti. A na všechny věci je nutno pohlížet z tohoto hlediska, to znamená, že musí být prohloubeny, správně prohloubeny.

Hleďte, dnes by se dalo říci, že snad mnohé, co se stalo, bylo by vysloveno správněji, kdyby byla změněna hlediska. Hrubě řečeno - a toto nyní říkám jakožto něco, co má tuto přednášku zakončit zcela aktuálně, jako že nuance těchto tří přednášek byla právě dána nás uspokojující přítomností určitého počtu anglických přátel: hleďte, dnes se dá hovořit o vítězích a o poražených; je to nápadné hledisko, ale snad to není to nejdůležitější. Snad je jiné hledisko mnohem důležitější, a toto jiné hledisko dá se vzít třeba z následujícího.

Z téhož místa jsem jednou přečetl úvahu Ferchera von Steinwand, onoho rakouského básníka, který se v 50. letech 19. století vyslovil o budoucnosti německého národa. Ona přednáška je pozoruhodná již proto, že byla proslovena před tehdejším saským králem a jeho ministry. V těchto 50. letech - ti, kdož tu tehdy byli, to slyšeli - mluvil Fercher von Steinwand o tom, jak jeho německý národ je určen k tomu, představovat jednou v budoucnu něco podobného, co tehdy představovali cikáni. Byl to hluboký pohled, který učinil Fercher von Steinwand do vývoje lidstva. Těmto věcem dá se pohlédnout do tváře s veškerou objektivitou. Pohlédneme-li s veškerou objektivitou těmto věcem do tváře, pak snad zvolíme jiné hledisko, než jakého se dnes často užívá. Zeptáme se: jak to vlastně vypadá s tím, co se změnilo? - změnilo u tak zvaných poražených, změnilo u tak zvaných vítězů?

Nuže, vlastní vítězové, to je přece anglo-amerikanismus. A tento anglo-amerikanismus je určen silami, které jsem také zde veřejně charakterizoval, k budoucí světovládě.

Nyní se můžeme otázat: ježto německý národ bude vyloučen ze spoluprožívání věcí, jimž bude zevní svět v budoucnu ovládán ... co se tu vlastně děje? Odpadá zodpovědnost - ne ovšem jednotlivce - ale odpadá zodpovědnost, zodpovědnost za události lidstva. Neodpadá zodpovědnost jednotlivce, ale odpadá zodpovědnost národa u těch, kdož jsou přišlápnuti, - neboť jsou přišlápnuti. Zodpovědnost odpadá ... tím více se zvětšuje

odpovědnost na straně druhé: tam bude spočívat skutečná zodpovědnost. Dobyť zevní vlády bude snadné; ta se dá dobýt silami, které nejsou vlastní zásluhou. Jakožto poslední přírodní nutnost uskutečňuje se tento zevní přechod zevní vlády. Ale zodpovědnost bude pro duši něco hluboce významného. Neboť v knize osudu lidstva je již napsána otázka: najde se u těch, kterým připadá zevní vláda jakoby zevní nutností, dostatečný počet lidí, kteří pocítí odpovědnost, aby postavení do této ryze zevní, materialistické vlády - neboť bude to ryze zevní, materialistická vláda, v tom se nemylte - aby do této ryze zevní, materialistické vlády, do tohoto vyvrcholení materialistické vlády byly vštípeny podněty spirituálního života? A to se nesmí dít příliš pomalu! Střed tohoto století je velmi důležitou dobou. Přímo cítit by se měla celá tíha odpovědnosti, jsme-li do určité míry zevním přirozeným osudem vyvoleni nastoupit vládu materialismu (neboť bude to vláda materialismu) v zevním pozemském světě. Neboť vláda tohoto materialismu nese v sobě současně zárodek ničení. Ničení, které započalo, neustane. A „nastoupit dnes zevní vládu“ znamená: převzít síly ničení, síly lidské nemoci v nich žít. Neboť co lidstvo vnese do budoucnosti, to vzejde z nového zárodku ducha. Ten bude nutno pěstovat. Za to spočívá odpovědnost právě na oné straně, které připadá světovláda.

I v těchto věcech nesmí se dnes myslit bez vážnosti - v těchto věcech musí se myslit důkladně. V těchto věcech nesmíme být také zdánlivě spirituální - a ve skutečnosti materialističtí. Dnes často slyšíme o dvojím. Jedno je, že lidé říkají: ach, copak hovoříte o sociálních myšlenkách, z myšlenek se přece nestane chléb! - To je laciná námitka, dnes velmi často uváděná. A druhé je, že se říká: budou-li lidé pracovat, tu zase bude všechno pořádku, tu sociální otázka vezme na sebe jinou tvářnost. - Obě věty jsou zakukleným materialismem, neboť obě věty míří k zapírání duchovního života.

Za prvé, čím se lišíme od světa zvířat? Zvířata chodí, hledají si potravu, pokud zde je, dle svých vrozených instinktů. Není-li jí dost, musí pojit hlady. Co má člověk navíc? Pracuje na vzniku potravy. V okamžiku, kdy začne pracovat, započne myšlenka. A teprve v okamžiku, kdy započne myšlenka, začíná také sociální otázka. A má-li člověk pracovat, tu musí mít popud k práci. Popudy, které zde dosud byly, v budoucnosti zde nebudou. Je zapotřebí nových popudů k práci. A vůbec nejde o to : budou-li lidé opět pracovat, tu zase všechno půjde ... ne, budou-li lidé z pocitu odpovědnosti podávat myšlenky, které nesou jejich duše, pak přejdou síly, které z těchto myšlenek vycházejí, do

rukou a vůle, a vznikne práce. Ale vše závisí na myšlence. A myšlenka samotná závisí na tom, že svá srdce otevřeme impulsům duchovního světa.

Dnes se musí mnoho mluvit o odpovědnosti a o významu myšlenky. Proto jsem chtěl v této přednášce uplatnit právě tuto nuanci.

Protože už je to takovým osudem, milí přátelé, že dnes se vlastně nelze nikam dostat, chceme-li cestovat, budeme zde také ještě zítra. Budu tedy zítra v osm hovořit speciálně o anthroposofickém základě, o duchovně-vědeckém, okultním základě sociální otázky. Takže ještě než odcestujeme, povím naším přátelům také ještě o sociální otázce, rozvedu ale hlubší základy sociální otázky duchovně-vědecky.